

Monika Hopjanová (učo: 416032)

pojem: Umělecké dílo

název: Umělecké dílo v prostředí nových médií

Umělecké dílo v prostředí nových médií

Úvod

V této práci pojednávám o uměleckém díle a jeho vztahu k oblasti nových (též digitálních, elektronických) médií. V prvních odstavcích eseje věnuji pozornost ucelenému popisu těchto pojmů. V další části je pro mě primární vytyčení otázek, vyplývajících z spojení dvou zdánlivě tak odlišných okruhů lidské působnosti, a jejich následné rozmělnění do podoby úvah, postřehů a možných odpovědí. Věřím, že práce poslouží k ujasnění nejzákladnějších stanovisek sloužících k mému budoucímu podrobnějšímu studiu umění v prostředí nových médií.

Umělecké dílo

Role a definice umění se v důsledku společenského a historického kontextu už několikrát změnila. V návaznosti na tento problém jsem se zaměřila na souhrnnou formulaci pojmu v rámci současných teorií o umění. Uměleckými díly jsou tedy „[...] *umělé výtvořiny vědomé lidské činnosti*,“¹ které se skládají z jednoho či více artefaktů (a to hmotných i nehmotných) vyvolávajících umělecký zážitek. Z tohoto hlediska je proto zásadní odlišení od „[...] *řemeslně nebo průmyslově vyrobených věcí*“² na základě vrstev a funkcí díla.

Elementární vrstvy díla jsou-materiální, významová a vrstva smyslu. Mezi základní funkce patří funkce estetická (dílo je krásné), kognitivní (je zdrojem poznání) a expresivní (vyjadřuje a vyvolává emoce). Dílo přitom může mít i jiné funkce, např. praktické, náboženské, výchovné, politické (které ale v tomto případě hrají vždy vedlejší-podřadnou roli). Z toho vyplývá důraz na propojenost jednotlivých složek. Umělecké dílo se tak stává „[...] *komplexní strukturou vybudovanou ze sebe samé, v níž všechny její odlišné prvky [...] jsou navzájem tak prostředkovány, že se vzájemně určují a aktivizují, a z toho pochází sebe sama organizující zákonitost [...]*“³.

Nová média

Pojem nová média souvisí se sférou elektronických technologií, v minulém století se tak vztahoval na „[...] *fotografii, rádio, televizi, satelity, video [...]*“⁴ a poté i na nově vynalezený počítač, který se stal klíčovým a ústředním prostředkem novomediální tvorby. Nová média se tak přímo dotýkají happeningu, performance, instalace, umění ve veřejném prostoru a jsou esenciálním prvkem pro umělecké kategorie jako animace, videoart, počítačové umění, net art, sound art a robotické umění. Velkou úlohu hrají i při tzv. multimediálním umění, jehož „[...] *základní charakteristikou je propojení několika druhů umění [...]*“⁵ (např. performance a videoart). V dnešní době tak jednotlivé „[o]bory spolu většinou splývají, určit jejich pevné hranice se stává stále obtížnějším“⁶, a proto jejich vymezení a pojmenování nemůže být dále specifičtější.

Problematické okruhy

Základním problémem je tzv. mizení autora. Více než kdy před tím je v procesu tvorby přítomný prvek náhody (dílo může být z větší části výsledkem algoritmů nebo jejich chyb). Nabízí se otázka, do jaké míry je možné mluvit o uměleckém díle a kdy už se jedná o výtvor čistě technický. Pokud ale vnímám dílo jako

¹ VOLEK, Jaroslav. *Základy obecné teorie umění*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1968, s. 113.

² HECKMANN, Wolfhart a LOTTER. *Estetický slovník*. Translated by Dušan Prokop. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1995, s. 28.

³ tamtéž, s. 29.

⁴ KERA, Denisa. *Nová média. Artlist: databáze současného umění* [online]. 2006 [cit. 2012-12-31].

⁵ FLAŠAR, Martin. *Umění a nová média*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2011, s. 29.

⁶ KLOSOVÁ, Zuzana. *Umění nových interaktivních digitálních médií* [online]. Brno, 2007, s. 14. [cit. 2012-12-31].

produkt souboru určitých pravidel imaginárního světa a budu „[...] stroj považovat za nástroj člověka, i když značně odlišný od takových „mrtvých“ nástrojů, jakými jsou dláto, štětec, klavír nebo kamera.“⁷ můžu pak za těchto okolností umělce vnímat jako jediného a právoplatného „stvořitele“ výtvoru.

Další otázky vyvstávají v důrazu interakce, kdy pozorovatel už není jen nečinným divákem, ale vstupuje na scénu jako aktivní účastník. Už do fenoménu Fluxu se objevuje myšlenka, že dílo má smysl jen v kontaktu s příjemcem, a to nejen prostřednictvím zpětné vazby, ale i přímým zásahem. Tím se otáčí zájem na recipienta a zdůrazňuje se tak důležitost, jedinečnost a neopakovatelnost uměleckého prožitku.

Pozornost je tak vržena i na proces tvorby, a proto je v současnosti definitivně „[...] výsledný tvar/artefakt sekundárním produktem [...]“⁸. To zcela přirozeně a nevyhnutelně zasáhne také hodnotící přístupy samotného kritika/teoretika umění. Pokud bude chtít plně pochopit dílo, a to i z hlediska propojenosti jeho jednotlivých součástí, bude se muset zaměřit i na vztahy v programovacím kódu v rámci tohoto „virtuálního světa“. Narůstá tak potřeba mezioborových vědomostí a spolupráce s programátory, vědci a techniky.

Velkou změnou je i dematerializace díla, která může prvoplánově působit jako hrozba pro galerie a muzea. Tato tendence vznikla v 60. letech, kdy převládal názor, že umělecké dílo bylo „[...] zdiskreditováno jako komerční označení nějakého prodejného zboží“⁹. Ale právě snahy dostat umění na místa, kde předtím nikdy nebyla, vedly mimo jiné přirozeně k jejich vzájemnému propojení s okolním prostředím a centrem pozornosti se tak paradoxně opět stala kulturní instituce, vznikají tak inscenované výstavy, kde díla ovlivňují nejen sebe navzájem, ale i s prostor, ve kterém jsou umístěny.

Závěr

V posledních řádcích bych chtěla zamítnout existenci už samotné otázky ohledně postupného zánikání klasických forem umění v naději, že myšlenka díla (tedy umělcovo vlastní vidění světa) je důležitější než forma a k jejímu nejpřesnějšímu zobrazení je tím pádem potřeba všech dostupných prostředků, od tradičních až po ty nejnovější aneb „*umění je produktem individuality každého umělce, vše je povoleno.*“¹⁰

⁷ VOLEK, Jaroslav. *Základy obecné teorie umění*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1968, s. 113.

⁸ HORÁKOVÁ, Jana. *Umění a nová média*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2011, s. 166.

⁹ RUHRBERG, Karl, Manfred SCHNECKENBURGER, Christiane FRICKEOVÁ a Klaus HONNEF. *Umění 20. století: [malířství, sochařství a objekty, nová média, fotografie]*. Translated by Blanka Pscheidtová - Jindřich Schwippel. Praha: Slovart, 2004, s. 591.

¹⁰ KLOSOVÁ, Zuzana. *Umění nových interaktivních digitálních médií* [online]. Brno, 2007, s. 12. [cit. 2012-12-31].

Zdroje

Tištěné

- HECKMANN, Wolfhart a LOTTER. *Estetický slovník*. Translated by Dušan Prokop. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1995, s. 28-29, 150-151. ISBN 25-025-95.
- BALEKA, Jan. *Výtvarné umění: výkladový slovník : (malířství, sochařství, grafika)*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1997, s. 29. ISBN 80-200-0609-5.
- PROKOP, Dušan. *Obecná uměnověda: stručný přehled a úvod*. Praha: Gryf, 1994, s. 26-36, 41-50, 77-82. ISBN 80-85829-04-5.
- VOLEK, Jaroslav. *Základy obecné teorie umění*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1968, s. 105-122, 212-225. ISBN 14-870-68.
- BARKER, Chris. *Slovník kulturních studií*. Translated by Irena Reifová - Kateřina Gillárová - Michal Pospíšil. Vyd. 1. Praha: Portál, 2006, s. 152-153. ISBN 80-7367-099-2.
- RUHRBERG, Karl, Manfred SCHNECKENBURGER, Christiane FRICKEOVÁ a Klaus HONNEF. *Umění 20. století: [malířství, sochařství a objekty, nová média, fotografie]*. Translated by Blanka Pscheidtová - Jindřich Schwippel. Praha: Slovart, 2004, s. 582-619. ISBN 80-720-9521-8.
- FLAŠAR, Martin, Jana HORÁKOVÁ, Petr MACEK a kol. *Umění a nová média*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2011, s. 7-11, 25-41, 79-138, 156-179. ISBN 978-80-210-5639-8.
- PIJOAN, José. *Dějiny umění: 12*. 1. vyd. Praha: Knižní klub, 2002, s. 255-281. ISBN 80-242-0720-6.
- MARIÁNEK, Michal. Chyby, které se líbí. *Nový prostor*. 2012, č. 393, s. 6-7. ISSN 1213-1911.
- WELSCH, Wolfgang. *Estetické myslenie*. 1. vyd. Bratislava: Archa, 1993, s. 44-46. ISBN 80-7115-063-0.

Elektronické

- KLOSOVÁ, Zuzana. *Umění nových interaktivních digitálních médií* [online]. Brno, 2007, 26 s. [cit. 2012-12-31]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/152831/pedf_b/text_k_bakalarske_praci-2.pdf. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra výtvarné výchovy.
- KERA, Denisa. *Nová média. Artlist: databáze současného umění* [online]. 2006 [cit. 2012-12-31]. Dostupné z: <http://artlist.cz/?id=149>
- Nová média. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001 [cit. 2012-12-31]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Nov%C3%A1_m%C3%A9dia